

ZOMER 1982:

KAROLINGISCHE KAPEL

OPNIEUW STRALEND
MIDDELPUNT

VIETDE JAARGANG 11/3
SEPT. 1982

VALKHOF
NIEUWS

VAN DE REDACTIE

Voor de meesters van ons zit de vacantie er weer op. Met het vergrendelen van de Valkhofkapel - die weer aan haar jaarlijkse winterslaap begint - sluiten ook wij het zomerseizoen af.

De derde aflevering van Valkhofnieuws is bijna geheel gevuld aan de afgelopen zomermaanden. De voornaamste activiteiten hebben we nogeens op papier gezet, met name voor de leden die een en ander verzuimden.

De periode mei-september bleek voor onze vereniging opnieuw succesvol te zijn. Het gastenboek, waarin bezoekers van de kapel hun reacties kwijt konden, bevat waarderende woorden voor de diverse initiatieven. De ten gehore gebrachte muziek op de band viel eveneens in de smaak. Anders dan andere jaren was nu gekozen voor muziek uit achtereenvolgende stijlperiodes (vroegemiddeleeuwen t/m barok). Een vondst apart was het starten van de band met een opname van klokgelui. Tallozen keken verrast naar boven en wandelden daarna tevergeefs naar buiten om het geluid uit de galmgaten te horen komen. De echte kapelklokken zijn echter al eeuwen uit de toren verdwenen. Hun lotgevallen zullen we in een volgend nummer eens de revue laten passeren.

Na het zomerseizoen van 1982 richt onze blik zich weer op de (nabije) toekomst. Het zal o.a. nu reeds nodig zijn voorbereidingen voor de zomer van 1983 (het eerste seizoen met contouren en informatiepanelen in het park?) te treffen.

Tot slot vestigen wij uw aandacht nog op de lezing die drs. M.J.M. Dongelmans in de tweede helft van oktober voor onze vereniging zal houden (zie elders in dit Valkhofnieuws).

Tentoonstelling pottenbakkers

Zondag 9 mei 1982 opende de Valkhofvereniging feestelijk haar vierde tentoonstellingsseizoen. In de Barbarossa-ruïne speelde de groep 'Lieberandij' vakkundig zijn Middeleeuwse muziek. Net als vorig jaar waren deze musici een stevige publiekstrekker. Tegen vijf uur, toen zij wilden stoppen, kwam een man aansnellen, die door een kennis gebeld was, omdat op het Valkhof zo'n leuke muziek speelde. Helaas had hij niet eerder weg gekunnen. Jammer voor deze meneer. Gelukkig genoten vele anderen, die wel op tijd waren, met volle teugen van de muziek van luit, draailier, fluit, doedelzak en nog veel meer instrumenten.

De 'Karolingische' Kapel had echter een primeur! Naast wat algemene informatie over het Valkhof, was daar een gast-tentoonstelling te vinden van het werk van vier pottenbaksters en één pottenbakker: de Nijmegenaren Jannie Blok, Nel Cloosterman, Kristine Koek, Ank Maas en Max van Loon. Ieder had een vitrine ingericht met haar of zijn meest recente werk. De voorbereidingen vergden nogal wat. Zo werden van het Rijksmuseum Kam vijf vitrines geleend. Jos Cornelissen verzorgde perfect de extra verlichting en ook de echtgenoten van de pottenbaksters hielpen flink mee. Met name Henk Cloosterman en Gerard Koek hebben bergen werk verzet. Hun hulp was van onschatbare waarde. De vriendin van Max van Loon zorgde voor enkele fraaie bloemstukken, die de vazen van Max nog eens extra tot haar recht deden

komen. De enthousiaste groep was op de openingsdag compleet aanwezig en zorgde ervoor dat er tijdens de volgende weekenden ook nog een bezetting voor de kapel was.

De opening zelf werd verricht door dr. Jan Brinkhoff, die vol lof over de pottenbakkers en de Valkhofvereniging sprak.

De vereniging was ook zeer trots op de aanwezigheid van de Archeologische Werkgroep Nederland (AWN) afdeling Nijmegen. Via dhr. Tuyn werd één vitrine gevuld met laat-Merovingische vondsten uit Nijmegen en omgeving. Dit was een perfecte 'link' tussen de oude kapel en de pottenbakkers, omdat de vondsten voornamelijk bestonden uit potscherven.

Opvallend was de grote variatie in het werk van de vijf kunstenaars. Elk heeft duidelijk een eigen stijl; van de 'stoere' vazen van Max van Loon tot de kleine porseleinen schaaltes van Ank Maas. Maar als grondstof gebruiken ze alle vijf klei.

Deze tentoonstelling heeft veel positieve reacties opgeleverd en kan dan ook zeker een succes genoemd worden. Het enige kleine minpuntje was dat, tengevolge van een misverstand, de perspubliciteit enigszins achterwege bleef. Zo kon het gebeuren dat enkele persberichten te laat, en andere niet werden afgedrukt. Gelukkig kwamen de bezoekers toch! Met deze eerste gast-tentoonstelling heeft de vereniging weer de nodige ervaring opgedaan. Iedereen kan met veel plezier op het geheel terugkijken. Een dergelijk initiatief is dan ook voor herhaling vatbaar.

René Hendriks

Het laatste vorstelijke verblijf

Op Tweede Pinksterdag, 31 mei jl., direct na het vertrek van de Nijmeegse pottenbaksters en -bakker, kon in de Sint-Nicolaaskapel op het Valkhof een nieuwe tentoonstelling van start gaan. Onderwerp was ditmaal de langdurige en uitgebreide bewoning van het Valkhof door de prins en prinses van Oranje - Willem V en Wilhelmina - hun drie kinderen en de omvangrijke hofhouding, die zij vanuit Het Loo met zich meenamen. De samensteller van deze expositie, Maarten Dongelmans, gaf klokslag twee uur voor de aanwezige bezoekers - waaronder de vice-voorzitter van Numaga - een beknopte historische uiteenzetting over de achtergronden van dit verblijf, dat duurde van november 1786 tot in september 1787. Hij ging onder meer in op het grote belang van het bezoek van Willem V voor het wetenschappelijk onderzoek naar de bouwgeschiedenis van het Valkhof. Eerder liet hij zich hierover uit in het boek De Oranjes en het Valkhof 1786-1787 en in het artikel Geschiedenis van de burcht 1500-1794 (afgedrukt in de Valkhofcatalogus van de Commanderie).

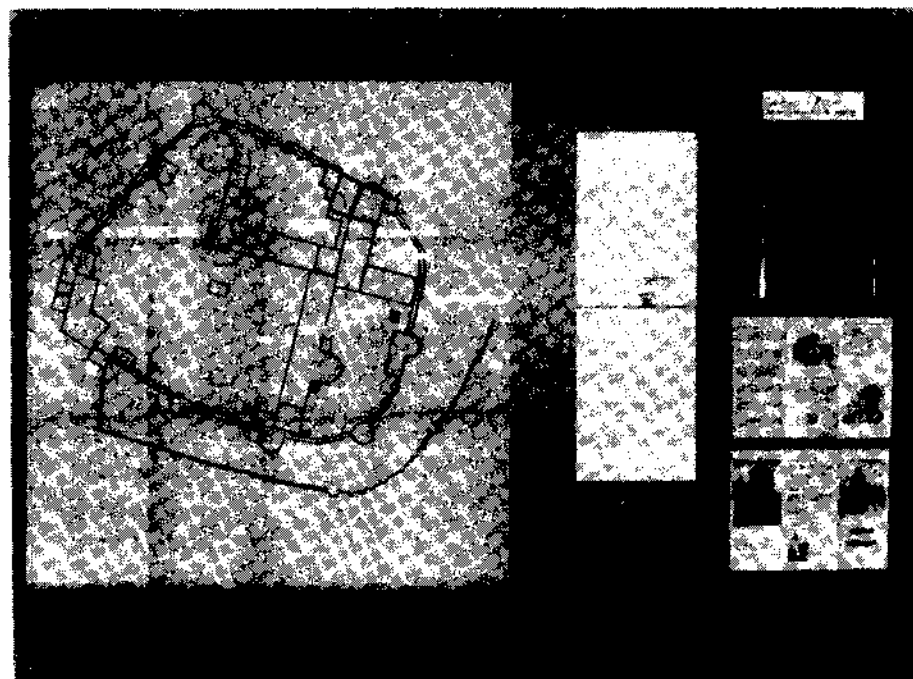
Het tentoongestelde materiaal, dat vervolgens door de bezoekers werd bekeken, gaf op vier grote panelen een keuze uit de archiefstukken van het Koninklijk Huisarchief (Den Haag), het Rijksarchief in Gelderland (Arnhem) en het Gemeentearchief (Nijmegen). Juist die documenten werden opgenomen die wel (soms zijdelings) in De Oranjes en het Valkhof 1786-1787 waren vermeld, maar die om redenen van plaatsgebrek niet konden worden gepubliceerd.

Zo bood de expositie de mogelijkheid het relaas uit het "Oranje-boekje" met enkele treffende voorbeelden te completeren. Anderzijds was de tentoonstelling zó opgezet dat zij die voor de eerste maal met het verblijf geconfronteerd werden een samenhangend beeld van een en ander kregen.

Het eerste wat de bezoekers te zien kregen was een grote plattegrond van Publieke Werken met daarop aangegeven de diverse bestemmingen die de burchtgebouwen tijdens het verblijf van de Oranjes hadden. Aangezien vanaf dit punt de maquette van H. Lamers te zien was, kon men zich op twee manieren oriënteren. Een inleidende tekst vormde de verbindende schakel met de overige panelen, waarop o.a. portretten van de Oranjes en afbeeldingen van het Valkhof uit de tweede helft van de achttiende eeuw te vinden waren.

Het als catalogus te koop aangeboden "Oranje-boekje" vond na een rondgang langs de expositie bij diverse bezoekers grif aftrek.

Naschrift: onder de mensen die op Tweede Pinksterdag voor de opening naar de Valkhofkapel waren gekomen, bevond zich ook een fervent aanhanger van A. Delahaye, de v bekende opposant van het Karolingische verleden van Nijmegen. Deze uit Breda afkomstige man, die eerder dit jaar als 'bisschop van Nijmegen' te zien was in de Nijmeegse Carnavalsoptocht, 'vergastte' de aanwezigen op kersverse gratis exemplaren van Delahaye's nieuwste boek De Bisschop van Nijmegen. Dit in een oranje kaft gestoken werk neemt stelling tegen het opnieuw uitgegeven Bronnenboek van de hand van dr. P. Leupen en B. Thissen.

Het eerste paneel van de tentoonstelling over het verblijf van Willem V. Te zien zijn de plattegrond van de burcht, de inleidende tekst, de Valkhof-folders en de catalogus De Oranjes en het Valkhof.

De maquette van H. Lamers (westzijde). Van links naar rechts: de Sint-Nicolaaskapel, de woning van de kasteelbewaarder, de Reuzentoren en het begin van de lange noord - zuidvleugel.

Start nieuwe traditie ?

Op de afgelopen jaarvergadering kondigde het bestuur van de Valkhofvereniging aan het unieke Valkhof gedurende de zomermaanden ook voor muzikale doeleinden te zullen gaan gebruiken. Het met instemming begroette initiatief knoopt in feite - zij het in gewijzigde vorm - aan bij een oude traditie. Jarenlang hebben muzikliefhebbers in het Valkhofpark immers hun hart op kunnen halen. Drukbezochte optredens van plaatselijke harmonieën, fanfares en koren liggen bij velen nog vers in het geheugen. Aangezien de openluchtconcerten door de sterk verwaarloosde toestand van de muziektent en het lawaai van het verkeer op de Waalbrug en het Trajanusplein niet goed meer mogelijk zijn, gingen de gedachten van het bestuur, zeker voor de zomer van 1982, uit naar kamermuziekconcerten in de Sint-Nicolaaskapel.

Vlak voor het begin van de Zomerfeesten kon de vereniging belangstellenden, door middel van de diverse persberichten, laten weten, dat op zondag 18 juli, 's middags om 12.00u, de eerste "Valkhofkapel-Matinee" - met muziek uit de tijd van Willem V - zou plaatsvinden.

Begunstigd door het fraaie zomerweer bleek het optreden van Willie Claus (sopraan) en Maarten Dongelmans (Sassmann-spinet) meer dan 80 bezoekers te trekken. De 50 van Publieke Werken betrokken stoelen waren dan ook geen luxe! Nadat H.G.M. de Heiden (medewerker van het Gemeentearchief) de aanwezigen enige wetenswaardigheden over de Nijmeegse kapel

had verteld, voor het programma, dat door Maarten Dongelmans van mondelinge toelichtingen werd voorzien. een aanvang nemen.

Het eerste concert in de voor deze gelegenheid met extra kaarsen en bloemen versierde 'Karolingische' Kapel bestond uit de volgende werken:

F.J. Haydn (1732-1809): sonate nr. 5 in G (presto-ardante-menuet en trio)

W.A. Mozart (1756-1791): Benedictus uit Misse Brevis in Des, KV 272b

W.A. Mozart: Das Veilchen, KV 476

W.A. Mozart: Voi che sapete, KV 492

W.A. Mozart: An Chloë, KV 524

W.A. Mozart: Un moto di gioia, KV 579

F.J. Haydn: sonate nr. 48 in C (allegro con brio-adagio-finale-allegro)

W.A. Mozart: Warnung, KV 416c (toegift)

Een opname van de eerste "Valkhofkapel-Matinee". Te zien zijn o.a. Maarten Dongelmans, bij zijn spinet en Willie Claus, achter de lessenaar.

Het publiek, dat zeer aandachtig het muzi-
kale gebeuren volgde, gaf, toer de laatste
klanken weggestorven waren, op ondubbel-
zinnige wijze blijk van zijn waardering voor
het gebodene. De aangeboden fraaie bloemstuk-
ken werden door Willie Claus en haar begelei-
der tijdens een verdiende staande ovatie in
ontvangst genomen.

Hopelijk worden door dit soort matinees
steeds meer mensen naar de Valkhofkapel ge-
trokken; de goede acoustiek verdient een
ruime belangstelling van de muziekliefhebbers!

(Red:) helaas is het door de inlevertijd
van de copij niet mogelijk ook aandacht te
besteden aan de "Valkhofkapel-Matinee" van
19 september. In ons volgende nummer komen
wij op dit door het trio "Servate modum",
bestaande uit

Willie Claus (sopraan)

Marion van Hoof (viool)

en

Maarten Dongelmans (spinet),

gegeven barokconcert terug.

J. J. WEVE HERDACHT

Hoogst waarschijnlijk in de tweede helft
van oktober organiseert onze vereniging een
lezing over de bij het grote publiek onbe-
kende, maar in de kleine kring van 'ingewij-
den' gewaardeerde Nijmeegse stadsarchitect

ir. Jan Jacob Weve.

Op uitnodiging van het bestuur zal drs.
M.J.M. Dongelmans nader ingaan op het belang
van deze persoon en zijn historisch werk,
waar iedereen die zich met het Valkhof en zijn
geschiedenis bezighoudt mee geconfronteerd
wordt.

De heer Dongelmans, die inmiddels voor
de derde maal een lezing voor de Valkhofver-
eniging verzorgt, wil met name Weve's on-
uitgegeven 'mammoetwerk' De Valkhofburcht te
Nijmegen (uit 1925), dat een schat aan waar-
devolle informatie bevat, onder de aandacht
brengen en toetsen aan de huidige stand van
het wetenschappelijk Valkhof-onderzoek. Dat
daarbij tal van interessante wetenswaardig-
heden naar voren zullen komen, spreekt van
zelf.

Daarom alleen al verdient deze lezing
over de 'Valkhofminnaar' bij uitstek het
door GEEN ENKEL LID van de vereniging te
worden overgeslagen.

Hopelijk maken velen van de gelegen-

heid gebruik om met deze belangrijke Nijmegenaar nader vertrouwd te raken. Na afloop van zijn lezing treedt drs. Dongelmans graag met de aanwezigen over de behandelde materie in discussie.

Datum, tijd en plaats van handeling zullen tijdig bekend gemaakt worden.

Valkhofvorsers Jan Jacob Weve (1852-1942):
onderwerp van onze komende najaarsvergadering

+-+-+-----+

Zorg dat je er bij komt!

Een mevrouw, niet tevreden over de toestand van de kapel: "... een schande voor Nijmegen, is dat nou een Sint-Nicolaaskapel? Je kunt wel zien dat die lui van de gemeente nooit de schoen hoeven te zetten!" ...

+-+-+-----+

Keramik in de kapel

Van het een komt het ander: de pottenbaksters en -bakker, die met succes enkele weken op het Valkhof exposeerden, vestigden onze aandacht op de Nijmeegse keramiste Coby Maassen van den Brink-Dam als mogelijke candidate voor een nieuwe tentoonstelling. Een kennismaking met haar werk leidde tot de overtuiging dat de plastieken van Coby in de 'Karolingische' Kapel bijzonder goed tot hun recht zouden komen. Het bestuur besloot daarop de keramiste van 15 augustus t/m 12 september gelegenheid te bieden te exposeren.

Gekozen werd uiteindelijk voor een opstelling voornamelijk in de noordelijke omgang, die tot dusver slechts een 'duistere' achtergrond voor de maquette had gevormd. Met behulp van nieuwe spots, vaste planten en bloemstukken veranderde dit kapelgedeelte in een rustieke ruimte voor de soms grillig-abstracte, soms duidelijk herkenbare keramische plastieken van Coby Maassen. Eens te meer bleek welke mogelijkheden de Sint-Nicolaaskapel haar gebruikers biedt.

De opening van deze tentoonstelling was weer een gebeurtenis apart. Na een korte historische inleiding door Maarten Dongelmans - die er naar aanleiding van het feest van Maria Hemelysart o.a. aan herinnerde, dat precies 412 jaar geleden de 'Karolingische' Kapel eveneens gevuld moet zijn geweest met bezoekers, toen Anna van Oostenrijk (de vierde vrouw van Philips II van

Spanje) binnen de muren van de vorstelijke burcht de religieuze plechtigheden op 15 augustus bijwoonde - volgde een instrumentaal intermezzo. Marion van Hoof (viool) en Maarten Dongelmans (spinet) vertolkten voor het steeds toenemend aantal toehoorders enkele delen uit de vioolsonate nr. 1 in g, opus 2 van A. Vivaldi (1678-1741). Hierna gaf onze voorzitter Jack Nooy het woord aan Coby Maassen, die nog eens benadrukte hoeveel plezier het exposeren in de kapel haar deed. De opening werd besloten met een uitvoering van de vioolsonate nr. 5 in b, opus 2 van Vivaldi.

Enkele honderden mensen bezochten daarna in de loop van de middag de bijzonder goed tot haar recht komende tentoonstelling.

Fragmenten uit Schoncks "Nijmeegs Alzigt op den Hofberg, van ouds Het Valkhof genaamd"
(1817)

Gedurende de afgesloten prachtige zomermaanden hebben velen de weg naar het Valkhofpark gevonden. Rustend op één van de vele banken lieten zij wellicht de rustieke, romantische en unieke omgeving op zich inwerken. Want - laten we eerlijk zijn - ondanks alle verwaarlozing is en blijft deze plek eenmalig.

Herhaaldelijk hebben zich in het verleden schilders en poëten hier laten inspireren. Zo'n 165 jaar geleden ontlokte de fraaie ligging van het toer nauwelijks 20 jaar oude park de volgende lyrische ontboezemingen aan één van de vaste wandelaars, mr. E.J.B. Schonck, de oud-rector van de Latijnse School bij de Sint-Stevenskerk (n.b. wie dit gedicht compleet wil lezen, kan terecht op de leeszaal van het Gemeentearchief waar het onder nummer Br. 25/7 ter inzage aangevraagd kan worden):

"Wie durft aardsche schoonheid noemer,
En niet teffens de uwe roemen,
Nijmeegs Hofberg! praal en lust,
Daar ons vergenoegen rust?

Daar we ons, zonder te verzaden,
Daaglijks, in uw lomper, baden;
Ons verliezen, in al 't schoon,
Dat ge voor ons spreiat ten toor

.....

Hier is oud met nieuw vereenigd,
Hier wordt ons verlies geleenigd,
Hier vindt onderzoekingslust
Grond en steun, waarop het rust.

Hofkapel! wie heeft uw wanden,
Die ook de afgunst aan dorst randen,
Wie heeft dit zoo vreemd gesticht,
En voor wien 't eerst opgericht?

Welk een Afgod was hier heilig,
Was men onder Wodan veilig,
Of beschermde Thor den grond,
Waar op dit gevaarte stond?

.....

Duizende bespiegelingen
Zijn het, die Ons hier omringen,
Daar het oog zich, elken dag,
Nieuw'lings in verlusten mag.

.....

Alzigt! 'k sta hier veel geruster,
Dan op Schoonzigt uwe zuster,
Schoon zij op haar' hoogheid prat,
Heen kijkt, over berg en stad.

.....

... al had ik duizend tongen,
Nooit waar al uw schoon volzongen,
Hofberg! dien ik overal,
Waar ik kan, verheffen zal.

Waar toch is er oord te noemen,
Die op zoo veel schoons kan roemen,
Wien ter wereld viel zoo veel
Schoonheid als hier u, ten deel?

Hier in durven onze harten
Onbeschroomd elk uitzicht tarten,
Dit getuigt elk, die u ziet:
Schooner alzigt ken ik niet".

=====

Een wandelaar op het Valkhof komt één van
van onze bestuursleden tegen en spreekt
hem aan:

"Mijn heer, ik heb in de krant
gelezen dat de Karolingische
Kapel in gevaar is; waarom blij-
ven ze bij de gemeente toch gewoon
aan de kant staan?
Als ze hun salaris maar moesten
redden, dan zouden ze wel over
de (Valkhof-) brug lopen ..."

=====

Gevleugelde woorden terug in het park

Min of meer vaste bezoekers van het Valkhofpark - wie zijn dit eigenlijk nog? - zullen gemerkt hebben, dat de balustrades aan de Waalzijde het enige tijd zonder de beroemde spreuken hebben moeten stellen.

Naar de oorzaak hiervan hoeft men nauwelijks te vragen: in een stad waar het vandalisme grote vormen heeft aangenomen, kan natuurlijk het wegkrabben van historische teksten niet achterwege blijven. Gelukkig heeft de gemeente er onlangs (medio augustus) voor gezorgd, dat zowel het opschrift bij de 'Karolingische' Kapel:

"HIC STETIT, HIC FRENDENS AQUILAS,
HIC LUMINE TORVO CLAUDIUS ULTRICES
VIDIT ADESSE MANUS" (Huygens'

woorden over de knarsetanderde Claudius Civilis die de Romeinse adelaars ziet naderen)

als de spreuk:

"QUEM DABIS, HAEC POSSIT QUI DARE
CUNCTA LOCUM?" (de door Smetius gestelde vraag: "Weet gij mij een plaats te noemen, die op zoo veel schoons kan roemen?")

weer in het park terugkeerden, waar zij al sedert de eerste helft van de negentiende eeuw te zien zijn geweest.